

Niels Thomsen

21. APRIL 1930 - 30. DECEMBER 2011

AF ANNE LØKKE

Niels Thomsen hadede biografier. Ikke sådan almindeligt underholdende småhad til brug ved middagskonversationer. Som alt ved Thomsen var det alvor. Han forsvarede med vældig kraft det standpunkt, at en biografi bøjet efter ”det journalistiske human interest-begreb, som forlagsindustrien hjerteligt bifalder”¹ ikke var, ikke kunne blive og ikke burde forsøges gjort til en accepteret genre for videnskabelig historieskrivning. Dette fordi en sådan human interest regelmæssigt tørner ”sammen med den historiske forsknings krav om relevans, som jo netop ikke kan vælge de data og fortolkninger, som har den mest direkte appel til identifikation, forargelse, nyfikenhed og andre følelser, men må sætte generalisationen som øverste mål.”² Kendte menneskers privatliv skulle historikere holde fingrene fra. Det gjaldt såvel Nathalie Zahles eventuelle lesbiskhed, som konseilspræsident Estrups ”såre ukomplicerede i grunden noget triste småborgerlige privatliv.”³ Kun hvis historikeren kunne påvise, præcis på hvilken måde den konkrete private detalje havde betydning for personens samfundsmæssige indsats, kom det offentligheden og eftertiden ved. Vil man skrive ”personlighedshistorie” er man ”på vej ud i trivialitetens hængedynd”⁴.

Niels Thomsen fremsatte sine synspunkter i hårdtslående anmeldelser af de faghistoriske biografier, som kolleger skrev i 1990’erne. Adskillige historikere – ikke blot dem, Thomsen havde givet med fluesmækkeren, blev provokeret til en engageret debat om biografienrens styrker og faldgruber. Det var noget af det mest stimulerende, der skete i 1990’ernes danske historiefaglige miljø. En del foregik på skrift i Historisk

Tidsskrift. Resultatet har allerede glædet flere generationer af historiestuderende, fordi de her kan følge en vigtig debat blandt historikere, om hvilken rolle historiefaget kan og bør spille i samfundet, hvor forskellige forestillinger brydes, og hvor argumenterne er skarptsllebne og eksplicite.

For Niels Thomsen personligt gav biografidebatten glød og liv til de sidste arbejdsår. Samfundsdebat og videnskabelig debat opfattede han som en moralsk pligt, der påhvilede enhver borger og videnskabsmand til opnåelsen af det fælles bedste. Det nyttede ikke at vige tilbage, bare fordi debatten ikke forløb i god stemning, eller fordi den havde personlige omkostninger.

Ovenstående må vel siges at være en slags personlighedshistorie. Men som alle, der har kendt Niels Thomsen, vil vide, var han en personlighed, det er meget svært at skrive ud af historien om ham selv. - Også selv om man holder sig til den Niels Thomsen, som virkede i offentligheden: Historikeren, presseeksperten, debattøren.

VITA

Niels Thomsen blev født på Frederiksberg i 1930.⁵ Faderen var forfatter, journalist og senere redaktør ved Social-Demokraten. Han blev dræbt ved et clearingmord af nazisterne i 1944.

Niels Thomsen kom på Herlufsholm, hvor han blev student i 1949. I 1957 blev han cand.mag. i historie og fransk fra Københavns Universitet.

I studenterårene var Niels Thomsen medlem af den socialdemokratiske studenterorganisation Frit Forum og skrev flittigt i organisationens blad.

Første job var som leder af Dansk Pressemuseum i Århus, snart kombineret med en amanuensisstilling ved Danmarks journalisthøjskole. 1965 flyttede han til København og var først amanuensis i økonomisk historie ved Københavns Universitet, så lektor i samfundsfag. Han disputerede i 1972, søgte og fik året efter to professorater. I maj 1973 tiltrådte han som professor i samfundsfag ved Københavns Universitet, i oktober tiltrådte han i stedet det professorat i nyere tids historie ved Københavns Universitet, som han også havde søgt. Dette professorat forlod han først, da han fyldte 70 i 2000.

Disputatsen handlede om den trykte presse – og gennem de følgende år påtog Niels Thomsen sig en lang række tillidshverv med udgangspunkt i denne ekspertise. Han var medlem af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd 1973-1976 og blev medlem af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab i 1976.

FORSKNING

Niels Thomsens forskning centrerer sig om den danske presses historie. Disputatsen *Dagbladskonkurrencen, 1870-1970, Politik, journalistik og økonomi i dansk dagspresses strukturudvikling*, bind I-II, er en gigantisk grundforskningsindsats. Det er en historisk strukturalistisk analyse af avisproduktionen (både journalistikken og produktionen af den fysiske avis: papir, trykning, foldning etc.), af avisdistributionen og af avismarkedet, baseret på alle danske aviser i 100 år. Andre på den tid ville måske have kaldt det en analyse af dagspressens varekarakter. Hos Thomsen blev denne analyse af avisernes materialitet og økonomi imidlertid forbundet med en analyse af, hvordan samme presse var med til at skabe politisk demokratisk engagement og dannelse i meget brede lag af befolkningen. Thomsen tænkte parallelt med Habermas om betydningen af den debatterende offentlighed for udviklingen og funktionen af de moderne demokratier. Og det er her, man finder roden til Niels Thomsens had til optagetheden af de kendtes privatliv. Smudspressen – som Thomsen kaldte den, også i disputatsen – som beskæftigede sig med den slags, stjal annoncer og læsere fra de seriøse politiske aviser, fordummede læserne, skabte bladdød ved at udkonkurrere provinspressen og truede dermed på længere sigt demokratiet.

Disputatsen er den slags forskning, som, når den først er lavet, nemt forveksles med verden, som den er, og mange har glemt, at dens resultater er frugten af en kreativ og metodisk udfordrende forskningsindsats. Hvem tænker over, at der ikke fandtes systematisk viden om oplagstal, før Thomsen etablerede dem. Det gjorde han blandt andet ved at sammenholde udgiften til papir i avisernes regnskaber med en vejning af de enkelte avisårgange på det kongelige bibliotek.⁶

På samme måde med lokalavisernes udbredelsesområde. Den viden skaffede Thomsen ved en geografisk analyse af adresserne i disse blades dødsannoncer.⁷

Disputatsen var på dansk, men fagligt vanskeligt tilgængelig, hvilket i nogle kredse har skaffet den et ry som gammeldags. Der er også i den en uforløst spænding mellem struktur og aktør, som Niels Thomsen deler med mange, der skrev på det tidspunkt. Men den forudgriber ved sin kombination af dagbladenes økonomiske og materielle strukturhistorie med analysen af udviklingen i kollektive forståelsesmønstre af samfundet og menneskelivet, der gennem aviserne blev delt og selvfølgelig i store dele af befolkningen, på mange måder de analyser af bog og bogmarked, som vandt international anerkendelse i 1980'erne med den 15 år yngre fremtrædende Annalshistorikeren Roger Chartiers arbejde.

Mens Niels Thomsen gjorde meget lidt for at komme ud internationalt med bogens resultater, sørgede han utrætteligt for at give danske læsere mulighed for at bygge videre på sine resultater:

Trebindsværket *De danske aviser*⁸, som han lavede sammen med Jette Søllinge,

har haft betydning langt ud over faghistorikernes rækker, hvor det også er meget værdsat. Det giver systematiske oplysninger om ALLE danske aviser fra 1634 til 1991. Det er det værk, Danske Dagblades Forening husker ham for⁹, og Det Kongelige Biblioteks hjemmeside forklarer utvetydigt, at dette værk er hovedværket om dansk presse og dens historie.¹⁰

DEBATTØR OG KOLLEGA

Niels Thomsen var en jernflittig debattør i faghistoriske tidsskrifter, i Pressens Årbog og i dagspressen. Især drejede det sig om mediernes ansvar for samfundets udvikling: ”Hjernes-kader – Om fordømmende programmer fra Danmarks Radio” fra *Berlingske Tidende* 1978, var en typisk titel.¹¹

Han debatterede også mundtligt i mere uformelle sammenhænge. I midten af 1970’erne, da Historisk Institut på Bispetorvet var besat af hundredvis af studerende, blev det øvrige lærerkollegium roligt hjemme og fik lidt ekstra tid til forskning. Ikke Thomsen, han stillede sig på trappen til første sal og gav sig i diskussion med hvem der turde.

I sit offentlige liv var Thomsen en nonkonformist i stort og småt. Han fokuserede benhårdt på det, han anså som det saglige, og hvis kolleger eller studerende lod sig distrahere af, at han hele sommerhalvåret optrådte i små shorts, stikkelsbærben og sportssokker i sandalerne, var det irrelevant og deres problem.

De nærmeste kolleger ved Afdelingen for Økonomisk historie fortæller gerne om Thomsens veludviklede sans for humor. Vi andre, der ikke var så tæt på, oplevede humoren, da han som institutleder for hele historiefaget oprettede et nyhedsbrev, han lod trykke på gult papir og kaldte den gule presse.

Ole Feldbæk, hans professorkollega, gav følgende karakteristisk ved 60-årsdagen:

i modsætning til mange, der har været enige med ham, men tiet, har han (...), hvor han har taget ordet i samfundsdebatten, altid sagt sin mening åbent og klart og advaret, hvor han følte advarsel nødvendig. Denne holdning har ikke skaffet ham det store vennefølge, men den har aftvunget respekt. Derfor rummer dette festskrifts tabula gratulatoria ikke kun de mange, der vil udtrykke deres anerkendelse og tak for, hvad Niels Thomsen har ydet og betydet for presse og historie, men også dem, der ønsker at hædre en værdig modstander.¹²

Jeg ved om, at Niels Thomsen fortrød én ting i sit historiefaglige liv: At han ikke medvirkede til at gøre dansk historievitenskabeligt mere internationalt orienteret. Det var en sen eftermiddag i midten af 1990’erne efter et seminar, hvor jeg havde beskyldt ham

for have et ureflekteret relevansbegreb, når han ikke ekspliciterede, hvem det skulle være relevant for. Han havde indrømmet, at det kunne der måske på en måde være lidt om. Og nu sad vi sammen med nogle kolleger og sundede os oven på anstrengelserne. Og så sagde han: Som historiker fortryder jeg kun en ting – at jeg ikke brugte mit fransk. Jeg kunne jo fransk.

Niels Thomsen døde efter lang tids sygdom, 81 år gammel 30. december 2011.

Ære være hans minde.

- [¹ Niels Thomsen, 'Historien om frk. Zahle - er det historie?', *Historisk tidsskrift*, 92/2 (1992), 353-58, 353-54.
- ² Thomsen, 'Historien om frk. Zahle - er det historie?', 354.
- ³ Niels Thomsen, 'Anmeldelse af Ditlev Tamm: Konseilspræsidenten Jacob Brønnum Scavenius Estrup 1825-1913. Gyldendal 1996, 396 s.', *Historisk Tidsskrift*, 16/5 (1996), 408-12, 408.
- ⁴ Thomsen, 'Historien om frk. Zahle - er det historie?', 355.
- ⁵ Dette vita bygger på Niels Thomsens egne oplysninger til Kraks blå bog (diverse år): 7985 biografer over nulevende danske, færøske og grønlandske mænd og kvinder (Virum: Kraks Forlag AS); Ole Feldbæk and Erik Lund (eds.), *Presse og historie: festskrift til Niels Thomsen* ([Odense]: Odense Universitetsforlag, 1990); *Netudgaven af Dansk Biografisk Leksikon samt samtale med Niels Thomsens sønner Steen Thomsen og Mikael Thomsen 7. marts 2013 vedrørende drabet på Niels Thomsens far*.
- ⁶ Niels Thomsen, *Dagbladskonkurrencen 1870-1970: Politik, journalistik og økonomi i dansk dagspresses strukturudvikling*, 2 vols. (København: Universitetsforlaget i København i kommission hos G. E. C. Gads Forlag 1972), 109-127 og 891-944.
- ⁷ Thomsen, *Dagbladskonkurrencen 1870-1970: Politik, journalistik og økonomi i dansk dagspresses strukturudvikling*, 128-148.
- ⁸ Jette D. Søllinge and Niels Thomsen, *De danske aviser 1634-1989*, 3 vols. ([S.l.]: Dagspressens Fond, 1988-91).
- ⁹ Historiker og presseekspert Niels Thomsen er død. Han var manden bag encyklopædien for danske aviser siden 1600-tallet', *Nyhedsbrevet Dansk Presse* 1, 6. januar, 2012.
- ¹⁰ <http://www.kb.dk/da/nb/samling/ds/aviser/danskeaviser/avisfortegnelser.html>
- ¹¹ "Niels Thomsens bibliografi" i Feldbæk and Lund (eds.), *Presse og historie: festskrift til Niels Thomsen*, 357.
- ¹² Feldbæk and Lund (eds.), *Presse og historie: festskrift til Niels Thomsen*, 8]